

Alegorie Platona: drugie żeglowanie

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Platon, *Fedon*, [w:] tegoż, *Dialogi*, tłum. W. Witwicki, Gdańsk 2000, s. 162–165.
- Źródło: Platon, *Fedon*, [w:] tegoż, *Dialogi*, tłum. W. Witwicki, Gdańsk 2000, s. 166.

Alegorie Platona: drugie żeglowanie

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

W tej lekcji zapoznasz się z alegorią drugiego żeglowania, która przedstawia rozważania na temat procesu poznania. Jej autorem jest starożytny grecki filozof Platon. Myśliciel ten często tworzył metaforyczne historie, aby wyjaśnić swoje idee filozoficzne. Możesz je poznać dzięki Platońskim dialogom. Są to niezwykle teksty filozoficzne, które do dziś budzą podziw nie tylko badaczy, ale i zwykłych czytelników.

Twoje cele

- Zrekonstruujesz poglądy Platona na temat procesu poznania.
- Przeanalizujesz Platońską alegorię drugiego żeglowania.
- Zinterpretujesz fragmenty tekstu *Fedon* autorstwa Platona.

Przeczytaj

Wprowadzenie

Przeczytasz fragmenty dialogu Platona pod tytułem *Fedon*. Opowiada on o ostatnich dniach Sokratesa, filozofa skazanego na śmierć przez ateński sąd ludowy. Gdy Sokrates oczekiwał na wykonanie wyroku w więziennej celi, rozmawiał z zebranymi w niej przyjaciółmi, m.in. Tebańczykami: Kebesem i Simiaszem, o nadchodzącej śmierci.

Sokrates przekonywał zgromadzonych, że śmierci nie należy się obawiać, ponieważ umiera tylko ciało, zaś dusza jest nieśmiertelna. *Fedon*, jeden z uczniów Sokratesa, relacjonuje całą rozmowę pitagorejczykowi Echekratesowi.

Postać Sokratesa wyraża w dialogu poglądy filozoficzne Platona, zaś głównym tematem wywodów filozofa jest kwestia nieśmiertelności duszy. Nas interesują teraz nie same argumenty za nieśmiertelnością duszy, lecz ich związek z teorią poznania.

Jeden z argumentów odwołuje się do Platońskiej teorii [anamnezy](#), zgodnie z którą poznanie polega w istocie na przypominaniu sobie zapomnianej uprzednio wiedzy. Skoro zaś nasza dusza, która odpowiada za poznanie, przypomina sobie coś, co wiedziała, zanim się narodziliśmy, oznacza to, że i ona musiała wcześniej istnieć.

Inny argument dowodzi natomiast, że istniejąca przed narodzinami człowieka dusza nie może zostać unicestwiona po śmierci. Podobna jest bowiem nie materialnym rzeczom, które ulegają rozkładowi i niszczeniu, lecz ideom – bytom prostym, niezmiennym i niematerialnym. Tym dwóm rodzajom bytu odpowiadają według Platona dwa różne rodzaje poznania. To właśnie w kontekście niniejszego rozróżnienia epistemologicznego pojawia się w dialogu alegoria drugiego żeglowania.

Polecenie 1

Przeczytaj fragmenty dialogu *Fedon* Platona, w których Sokrates rozmawia z Kebesem. Zastanów się, o jakich koncepcjach filozoficznych mówi. Czy możesz przypomnieć sobie ich główne twierdzenia?

Platon

Fedon

[...] Bo ja, wiesz, Kebesie, za moich młodych lat szalone miałem pożądanie tej wiedzy, którą się nazywa: historia naturalna albo nauki przyrodnicze. Nadzwyczajne mi się to wydawało: znać przyczyny

wszystkiego: dlaczego powstaje wszystko i czemu istnieć przestaje, i przez co istnieje. I nierazem sobie głowę łamał, zastanawiając się naprzód, ot, choćby nad tym, czy jeśli ciepło i zimno zgniłość jakąś zachwyci, jak mówili niektórzy, to wtedy żywe istoty z tego wyrastają? I czy to krew jest tym, z pomocą czego myślimy, czy powietrze, czy ogień, czy też żadne z tych, tylko to mózg dostarcza nam wrażeń słyszenia i widzenia, i wachania, a z nich powstawać ma pamięć i mniemanie, a z pamięci i mniemania, kiedy się ustoi, tak samo robi się wiedza [...]. Usłyszałem raz, jak ktoś z jednej książki czytał – mówił, że to z Anaksagorasa – i powiadał, że to rozum jest tym, co do porządku doprowadza wszystko i jest przyczyną wszystkiego. Ta przyczyna podobała mi się i wydawało mi się, że to jakoś tak dobrze się składa, żeby rozum był przyczyną wszystkiego. I sądziłem, że jeśli to tak jest, to właśnie rozum, pięknie porządkujący, porządkuje wszystko i wszystko tak układa, jak może być najlepiej. Więc gdyby ktoś chciał wykryć przyczynę czegokolwiek, jak ono powstaje albo ginie, albo istnieje, ten powinien się dowiedzieć, jak właściwie temu lub owemu najlepiej istnieć czy czegoś innego doznawać, czy działać [...]. Otóż tak sobie rachowałem i cieszyłem się, myśląc, że sobie znalazł mistrza, który mnie na rozum pouczy o przyczynie wszystkiego, co jest: Anaksagorasa [...]. Wtedy, przyjacielu, ta nadzieja cudna zaczęła odlatywać coraz dalej, kiedy w dalszym ciągu czytam i widzę, że ten człowiek do niczego nie używa Rozumu ani żadnym innym przyczynom nie przypisuje porządku wszechrzeczy, tylko za przyczyny podaje wiatry i etery, i wody, i nie wiadomo co jeszcze. Zupełnie takie zrobił na mnie wrażenie, jak gdyby ktoś na przykład mówił, że Sokrates wszystko, cokolwiek robi, robi rozumem, a potem by jął z osobna podawać przyczyny wszystkiego, co robię, i mówił naprzód, że dlatego teraz tu siedzę, że moje ciało składa się z kości i ścięgien, a kości są sztywne i stawami ze sobą połączone, ścięgna zaś mogą się napinać i opadać, a obejmują kości naokoło wraz z mięsem i błoną, która je łączy. Więc ponieważ kości są zawieszane w stawach, ścięgna, kurcząc się

i opadając, pozwalają mi teraz zginać członki i dla tej to przyczyny ja tutaj zgięty siedzę [...]. A znowu to rozważanie z wami innymi jakimiś przyczynami w tym rodzaju gotów by tłumaczyć, odwołując się do głosów i zmian w powietrzu, i wrażeń słuchowych, i niezliczonych innych tego rodzaju przyczyn, a zapominając podać przyczyny prawdziwe.

Źródło: Platon, *Fedon*, [w:] tegoż, *Dialogi*, tłum. W. Witwicki, Gdańsk 2000, s. 162–165.

Polecenie 2

O jakich dwóch sposobach poznania mówi we fragmencie Sokrates?

Polecenie 3

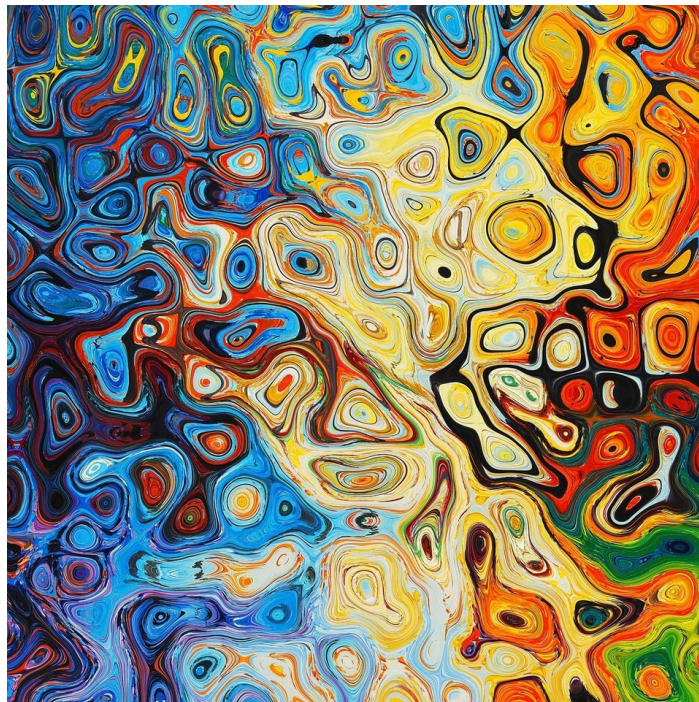
Jak Sokrates ocenia wartość poznawczą każdego z tych sposobów?

Polecenie 4

Dlaczego nauki przyrodnicze nie umożliwiają, zdaniem Sokratesa, prawdziwego poznania?

Czym są pierwsze i drugie żeglowanie?

Przeczytaliśmy fragment dialogu *Fedon*, w którym Platon rozważa problem przyczyn wszystkiego, co istnieje. Odwołuje się do teorii [jońskich filozofów przyrody](#).

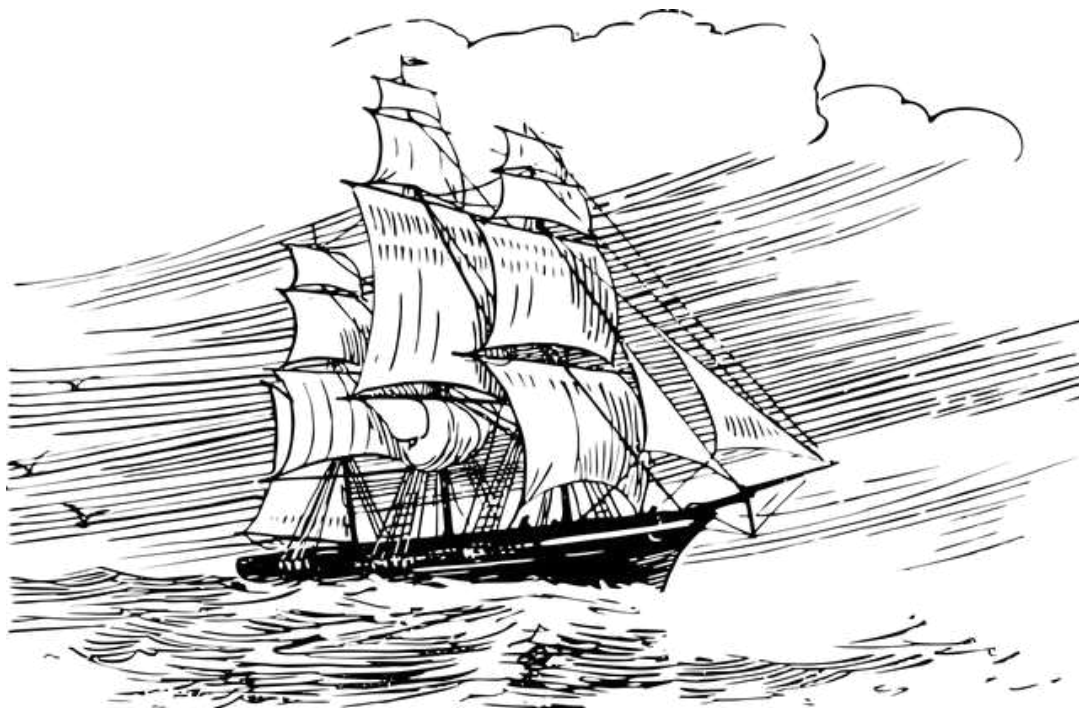

Jońscy filozofowie uważali, że przyczyna była czymś materialnym – jak powietrze u Anaksymenesa lub ogień u Heraklita – i to z tej jednej istniejącej na początku rzeczy powstało wszystko inne.

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Grecki termin *arche*, który oznacza tutaj przyczynę, bywa też tłumaczony jako zasada. W filozofii greckiej używano go bowiem w dwóch znaczeniach: jako element, który zapoczątkowuje pewien ciąg zjawisk (przyczyna przyrody), lub element, który leży u jej podstaw (zasad przyrody).

Właściwym tematem dialogu Platona nie jest jednak odpowiedź na pytanie, co jest ową przyczyną, ale w jaki sposób należy ją poznawać. Filozofów przyrody łączy pogląd, że przyczyna jest czymś materialnym – a więc rzeczą, którą można poznać za pomocą zmysłów. Branie tego, jak rzeczywistość przedstawia się zmysłom za jej prawdziwą postać (taki pogląd nazywany jest w teorii poznania **realizmem naiwnym** – można go przypisać tylko niektórym jońskim filozofom przyrody), jest według Platona błędem. Jako że ten zdroworozsądkowy pogląd jest również jego zdaniem najłatwiejszą możliwością, porównuje go do żeglowania z wiatrem.

Trudniejszą, lecz prawdziwszą sztuką jest żeglowanie, gdy wiatru nie ma. To drugie żeglowanie jest alegorią platońskiej metody poznania inteligibilnego i dialektycznego.

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Sokrates dzieli się również z rozmówcami osobistą historią – on sam również zafascynowany był kiedyś doktryną, zgodnie z którą zjawiska mają swoje naturalne przyczyny – np. wiatry, wodę lub eter. Z czasem nabrał jednak przekonania, że Anaksagoras i inni filozofowie tego rodzaju myślą prawdziwą przyczynę zjawisk z warunkami, w jakich są one możliwe – z obserwacji, że nie ma życia bez wody, nie wynika przecież, że woda jest przyczyną życia. Sokrates wyruszył wtedy w – jak to określa – drugą podróż w poszukiwaniu przyczyny, czyli przystąpił do jej poszukiwania, posługując się inną metodą.

((Platon

Fedon

[Z]acząłem się bać, żeby mi dusza całkiem nie oślepla, jeżeli będę na rzeczy patrzył oczyma i każdym zmysłem po kolei będę ich próbował dotykać. Więc wydało mi się, że trzeba się uciec do słów i w nich rozpatrywać prawdę tego, co istnieje. [...] Więc tak; tedy ci ja poszedłem i w każdym wypadku zakładam jakieś słowo, które oceniam jako najmocniejsze, i cokolwiek mi się wyda z nim zgodne, to przyjmuję za prawdę, czy to o przyczynę chodzi, czy o cokolwiek innego, a co się nie zgadza, to biorę za nieprawdę.

Źródło: Platon, *Fedon*, [w:] tegoż, *Dialogi*, tłum. W. Witwicki, Gdańsk 2000, s. 166.

Ta nowa metoda polegała na tym, by poznawać rzeczywistość za pomocą rozumu, nie zaś zmysłów; by poddawać badaniu niewidzialne i niezmiennie przedmioty, jak równość, piękno czy dobro (dlatego Platoński Sokrates ucieka się do badania słów – chodzi mu o ich znaczenia, czyli, zgodnie z koncepcją Platona, realnie istniejące byty, które są przedmiotem naszych myśli), nie zaś materialne, zmienne rzeczy.

Podróż i żeglowanie jest zatem w dialogu Platona alegorią poznawania. Pierwsza, łatwiejsza, lecz błędna metoda to poznanie zmysłowe, które czyni swoim przedmiotem rzeczy materialne. Drugie żeglowanie oznacza natomiast metodę prawdziwego poznania, które posługuje się samym rozumem, bez udziału zmysłów, czyni bowiem swoim przedmiotem rzeczy niematerialne i niezmiennie, czyli byty, które Platon nazywał **ideami**.

Słownik

alegoria

(gr. *allegoreo* – mówić coś innego) motyw lub zespół motywów, który poza znaczeniem dosłownym i bezpośrednio przedstawionym ma ukryte znaczenie dodatkowe, pozostawione domyślności czytelnika lub wyjaśnione przez autora; znaczenie to, zwane alegorycznym, jest połączone ze znaczeniem dosłownym zwykle w sposób umowny, mający oparcie w tradycji literackiej, kulturalnej, religijnej; sens alegorii jest ściśle określony i ustalony konwencjonalnie (w przeciwieństwie do symbolu)

anamneza

(gr. *anamnesis* – przypomnienie) przypominanie sobie przez duszę idei, które oglądała przed połączeniem się z ciałem człowieka

arche

(gr. *arché* – przyczyna, praprzyczyna, zasada, prazasada) główne pojęcie jońskiej filozofii przyrody, pitagorejczyków i wczesnych materialistów, nazywanych pluralistami; oznaczało główny żywioł, siłę natury, dzięki której powstał świat i która podtrzymuje jego trwanie; dla Talesa z Miletu była nim woda, dla Anaksymenesa z Miletu – powietrze, dla Heraklita z Efezu – ogień, dla Ksenofanesa z Kolofonu – ziemia; zdarzały się też inne interpretacje, by wspomnieć pitagorejczyków, dla których arche było liczbą, gdyż całym światem miały rządzić relacje i proporcje matematyczne, których odkrywanie oznaczało zrozumienie otaczającej nas rzeczywistości

dialektyka

(gr. *dialektikē (téchnē)* – dialektyczna (sztuka): *diá* – przez, poprzez + *lego* – mówię, łączę, zbieram) przeciwieństwo metody podawczo-informacyjnej; jest metodą pytania

i odpowiedzi, dialogu i rozmowy, prowadzącej do obalania mniemań i „rodzenia się” wiedzy prawdziwej

idea

(gr. *idéa* – to, co widoczne, kształt, wyobrażenie, postać) jedno z podstawowych pojęć filozoficznych, ze względu na swą historyczność i ilość zastosowań bardzo złożone w definiowaniu; do filozofii wprowadził je Platon, aby określić to, co inteligibilne, a więc niedostępne poznaniu zmysłowemu, a odkrywane jedynie przez rozum, tzn. racjonalny namysł nad światem, o którym pouczają nas zmysły; w dualizmie platońskim przeciwstawiana zmysłowej materii, z której (na wzór wiecznych idei) powstają zniszczalne rzeczy jednostkowe

inteligibilia

(łac. *intelligibilitas* – uchwytność intelektualna) przedmioty czystego intelektu, a więc poznawalne tylko przez czysty namysł intelektualny jako niematerialne i abstrakcyjne; od tego pojęcia pochodzi pojęcie poznania inteligibilnego, a zatem poznania poprzez badanie intelektualne, rozważanie czegoś

realizm naiwny

(łac. *realis* – rzeczywisty) pogląd głoszący, że rzeczywistość przedstawiająca się zmysłom jest prawdziwa

jońska filozofia przyrody

grupa doktryn filozoficznych wypracowanych przez przedstawicieli pierwszego nurtu filozofii w starożytnej Grecji, których główną cechą wspólną jest poruszanie tego samego problemu: co jest zasadą (*arche*), z której powstały rzeczy; zainteresowania jońskich filozofów przyrody ograniczały się do zjawisk przyrodniczych i zaowocowały koncepcjami kosmologicznymi w duchu monizmu materialistycznego, naturalizmu i hylozoizmu; przedstawiciele: Tales z Miletu, Anaksymander, Anaksymenes, Heraklit z Efezu

Film edukacyjny

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1CnDvtHW>

Film edukacyjny. Drugie żeglowanie.

Wywiad z prof. Janem Hartmanem.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Drugie żeglowanie*.

Polecenie 1

Opisz własnymi słowami oba etapy alegorii drugiego żeglowania.

Polecenie 2

Wyjaśnij, jak rozumiesz słowa prof. Hartmana, że drugich żeglowań jest więcej niż dwa.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Grecki termin *arche* oznacza...

☐ stan pierwotny.

☐ przyczynę.

☐ akt.

☐ początek.

Ćwiczenie 2

Tematem dialogu *Fedon* jest...

☐ w jaki sposób należy poznawać przyrodę.

☐ w jaki sposób należy poznawać przyczynę wszystkiego, co istnieje.

☐ wyjaśnienie, co jest przyczyną materialną wszystkiego, co istnieje.

☐ wyjaśnienie, co jest przyczyną niematerialną wszystkiego, co istnieje.

Ćwiczenie 3

Dla jońskich filozofów przyrody *arche* jest...

☐ materia.

☐ duchem.

☐ energią.

☐ ideą.

Ćwiczenie 4

Realizm naiwny to pogląd, który zakłada, że...

☐ świat w pewnej mierze jest taki, jakim go postrzegamy.

☐ rzeczywistość przedstawia się zmysłom w nierealnej postaci.

☐ rzeczywistość przedstawia się zmysłom w jej prawdziwej postaci.

☐ świat nie jest taki, jakim go postrzegamy.

Ćwiczenie 5

Dopasuj pojęcia do definicji.

realizm naiwny

własność, dzięki której coś jest dostępne wyłącznie poznaniu intelektualnemu

arche

odmiana realizmu teoriopoznawczego, według której świat jest dokładnie taki, jakim go postrzegamy

inteligibilność

termin wprowadzony do filozofii najprawdopodobniej przez Anaksymandra z Miletu, który określał nim pierwszą i ostateczną rzeczywistość, czyli tworzywo, z którego powstały wszystkie rzeczy

Ćwiczenie 6

Rozstrzygnij, które twierdzenia są prawdziwe, a które są fałszywe.

Platon uważał, że...		
arche jest materią.	P ☐	F ☐
rzeczywistość przedstawia się zmysłom w jej prawdziwej postaci.	P ☐	F ☐
drugie żeglowanie jest alegorią platońskiej metody poznania inteligibilnego i dialektycznego.	P ☐	F ☐

Ćwiczenie 7

Platon uważa, że:

« Prawda to nie gwiazdy, lecz dusza.

Uzasadnij stanowisko prezentowane przez autora.

Ćwiczenie 8

Według Platona:

« Widzimy tylko cienie idei prawdziwych, zmysły bowiem pozostają w tym poznaniu ułomne.

Uzasadnij stanowisko prezentowane przez autora.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Alegorie Platona: drugie żeglowanie

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

VII. Filozofia i kultura europejska jako „przypisy do Platona”. Uczeń:

1) przedstawia oraz interpretuje wielkie alegorie Platona (jedna do wyboru): „drugie żeglowanie (wyprawa)” i „słońce” (*Fedon*, 98 c – 100 b), „jaskinia” (*Państwo*, 514 a – 517 a), „skrzydlaty zaprzęg” (*Fajdros*, 246 a–b, 253 d–e), „pierścień Gygesa” (*Państwo*, 358 e – 361 d);

Lektura obowiązkowa

3) Platon, jeden z fragmentów z następujących dialogów (w związku z działem VII pkt 1 treści nauczania): *Fedon* (98 c – 100 b), *Państwo* (514 a – 517 a), *Fajdros* (246 a – b, 253 d – e), *Państwo* (358 e – 361 d);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji. Uczeń:

- zrekonstruuje poglądy Platona na temat procesu poznania;
- przeanalizuje Platońską alegorię drugiego żeglowania;
- zinterpretuje fragmenty tekstu *Fedon* autorstwa Platona.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- film;
- rozmowa kierowana;
- praca z tekstem.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem źródłowym.** Uczniowie dzielą się na 4-osobowe grupy i pracują z fragmentem dialogu *Fedon*, postępując według ustalonego trybu pracy:
 - Wstępne rozpoznanie. Określenie nadawcy i odbiorcy tekstu.
 - Określenie tematu przywołanego fragmentu.
 - Identyfikacja problemów poruszonych w tekście według poleceń 2, 3 i 4 z zakładki „Przeczytaj”.
 - Wypisanie pytań lub argumentów zawartych w tekście.
 - Postawienie tezy interpretacyjnej i wspólna dyskusja z przywołaniem argumentów.
 - Przywołanie kontekstów: historycznych, filozoficznych oraz wynikających z własnego doświadczenia ucznia.
 Nauczyciel może wyznaczyć zdolnego ucznia do pomocy określonej grupie lub grupom uczniów (ekspert).

2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla materiał z sekcji „Film edukacyjny”, a następnie czyta polecenie: *Opisz własnymi słowami oba etapy alegorii drugiego żeglowania.* Uczniowie wykonują zadanie w parach. Następnie wybrana osoba prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia ją, udzielając uczniom informacji zwrotnej.
3. **Dyskusja.** Nauczyciel inicjuje dyskusję na temat tego, jak uczniowie rozumieją słowa prof. Hartmana, że drugich żeglowań jest więcej niż dwa.

Faza podsumowująca:

1. Prowadzący zapowiada uczniom, że w kolejnym kroku będą rozwiązywać ćwiczenia – od najprostszych do najtrudniejszych. Każdy z uczniów robi to samodzielnie. Po ustalonym czasie wybrani uczniowie przedstawiają odpowiedzi, a reszta klasy wspólnie ustosunkowuje się do nich. Nauczyciel w razie potrzeby koryguje odpowiedzi, dopowiada istotne informacje, udziela uczniom informacji zwrotnej.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Przygotuj plakat obrazujący alegorię drugiego żeglowania Platona.

Materiały pomocnicze:

- Praca zbiorowa, *W kręgu Platona i jego dialogów*, Toruń 2005.
- Blandzi S., *Platoński projekt filozofii pierwszej*, Warszawa 2002.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Film edukacyjny” jako inspirację do przygotowania własnej prezentacji multimedialnej.